

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “ЦІННІСНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ” В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ ТА ПЕДАГОГІЦІ

Не все, що має цінність, можна оцінити.

І не все, що можна оцінити, цінне.

А. Ейнштейн

У статті виявлено основні тенденції та прогноз майбутнього освіти і педагогіки у формуванні ціннісної визначеності людини у виборі нею реального шляху життєдіяльності.

Ключові слова: ціннісна визначеність, формування, соціальні, моральні, інтелектуальні та духовні цінності.

Учення про соціальні, моральні, естетичні та інші цінності суспільства, соціальних груп та особистості називають аксіологією. Отже, весь шлях людського розвитку – це усталені тенденції до покращення або погіршення людських цінностей.

І. Бех, аналізуючи процесуальну своєрідність феномену самореалізації особистості, дійшов висновку, що життя людини в сучасному технологічному суспільстві, яке ґрунтується на утилітарному ціннісному світогляді, схильне позбавляти вищого смислу її існування, орієнтації на справжню духовність. Культивує в людині інструментальну позицію, воно прирікає її на всеосяжну матеріальну заклопотаність, яка не звеличує людину у власних очах і в очах усього суспільства [1, с. 30].

Ця проблема потребує глибокого теоретичного осмислення. Втім, у сучасному соціумі України відсутнє її достойне пошанування. Як наслідок, ігноруються іманентні особливості та індивідуально-суб'єктивний світ людини, її духовна парадигма.

Пишаємося й захоплюємося тим, що знання, інформація та технологічні інновації в умовах глобалізації стають провідною продуктивною силою. Але швидко й непомітно зростають негативні тенденції: соціальна нерівність, моральна глухота й байдужість до проявів соціальної несправедливості й дискомфортного спілкування в дорослих і дитячих колективах, що в умовах боротьби за економічне зростання через непомірне споживацтво суспільства супроводжується руйнацією української економіки, культури, зростанням злиднів, нестримним фізичним і духовним вимиранням нації [2, с. 8].

Сучасна педагогіка і психологія, на жаль, ці питання досліджує обмежено, не виходячи за межі лише діагностично-педагогічного консультування чи застосування педагогічно орієнтованих тренінгів.

З огляду на притаманну педагогічній діяльності багатосуб'єктність, методологічне значення ціннісної визначеності особистості полягає в подоланні суперечності між нагальністю впровадження результатів аксіологічних досліджень та відсутністю обґрунтованої нової гілки прикладної педагогіки, побудованої на аксіологічній основі.

Відстоюючи свої права бути несхожими на інших, людина, навіть майже не підозрюючи цього, оголошує свої власні цінності, бореться за них усталеними стереотипами, не погоджуючись із цінностями інших людей. Відповідно до цього формуються, змінюються або закріплюються різні способи ставлень до світу і до певних життєвих ситуацій.

Отже, насправді ціннісну визначеність особистості ми тлумачимо як природне, впорядковане ціле, як механізм оволодіння людиною законами духовного становлення й саморозвитку, інструментом мислення, умовиводів, звичок, причиною появи нових реалій і усвідомлень, врештлі-решт, рушієм загального розвитку особистості, генеральною лінією життя, а тому – предметом нашого розгляду.

Дані численних експериментів свідчать: те, що людина зазвичай дійсно цінить, є стимулом, за рахунок якого вона змінюється і процвітає, змінює стиль свого життя, спосіб дій, не ухиляючись, залежно від ускладнення обставин, від вибраного нею шляху. Якщо взяти до уваги зв'язок ціннісного визначення зі всією життєдіяльністю людини, то виникає необхідність пізнання, за яких педагогічних умов цей зв'язок успішно реалізується. Отже, особливої актуальності набуває дослідження й наукове обґрунтування необхідних педагогічних дій у сучасному навчально-виховному процесі на всіх етапах розвитку особистості, адже цей зв'язок не є тільки позитивним.

У контексті наведених міркувань цілком логічно, що дослідники вже винайшли аксіолого-аналітичний метод аналізу вищих цінностей людини (Г. Щербакова), виявлення рівнів світовідношення до гуманістичних цінностей (Є. Бондаревська), до емпатійного співпереживання, що, без сумніву, є сферою моралі в їхній духовній значущості (Л. Бочкарьов, Л. Надирова) та ін.

Серед методів аксіологічного аналізу особливо значущим є прогностично-моделювальний метод, який спирається на постійне виявлення параметрів ціннісного ставлення людини до життя, професії, навколишнього світу.

Недооцінка результатів ціннісного визначення учнів, студентів, учителів, населення в цілому загрожує помилками й невдачами у вихованні та навчанні.

Аналізуючи стан і результати реформ освіти України, відомий дослідник К. Корсак зауважує, що порушена тема відрізняється надзвичайною складністю й інтегративною комплексністю, що не слід дивуватися з малої кількості позитивних результатів упродовж двадцяти років зусиль перетворити освіту й виховання у щось більш національне й сучасне (із 156 післявоєнних реформ освіти цілком провалилися з усіх важливих позицій 75%). Не було жодного шансу потрапити в 8% успішних прикладів реформ, оскільки всі позитивні реформи здійснювалися стаханівськими темпами, плутаючи можливе й бажане з колосальними втратами для майже всіх громадян. “Новітні вимоги порівняно мало стосуються понять “інтелект”, “інтелігентність”, не кажучи вже про напівветеринарний термін “еліта”, про ніжність та чистоту й глибину почуттів, збурення нових цінностей, про сусідство добра й зла, правди й кривди, прекрасне й повторне, відстоювання власних переконань, мудрість точного погляду на минуле, виваженість оцінок [3, с. 9].

Наразі, фундатор теорії національного виховання України І. Бех доводить, що розвиток особистості вимірюється структурою відповідних цінностей, які

вона постійно реалізує у своїй життєдіяльності і по-справжньому випробується на свою духовну міцність у діях предметно-перетворювального змісту.

Отже, стає зрозумілим, немає цінностей, які б годилися на все життя. Тому, на нашу думку, це означає, що істинність або хибність поняття “ціннісна визначеність особистості” залежить від того, яка перевага надається одній з них, пов’язаній з тим, чи схвалена вона особистістю, закриваючи очі на інші. Відбувається це тому, що ми у визначенні цінності прямуємо за стереотипами, дотримуючись звичних штампів за формулою і зразком, типу: “так говорять люди”. Наприклад, щойно побачивши незнайому людину, ми автоматично оцінюємо її, зосереджуючись на ній без певного абстрагування, швидко роблячи найважливіші про неї висновки і виробляємо певне ставлення до неї.

Відомі психологи, зокрема, І. Росинка, пояснює, що в подальшому ми тільки шукаємо підтвердження того негативного або позитивного враження, яке людина встигла на нас справити [4, с. 171]. На думку І. Русинки, спрацьовує так званий ефект “першого враження”, який формується протягом від 30 секунд до 40 хвилин, і це миттєве враження надзвичайно сильне й тривале, хоча й багато в чому затьмарює дійсний смисл ціннісної визначеності та її об’єктивності.

Так чи інакше, дійсно складною є система підготовки особистості до правильної й об’єктивної ціннісної визначеності й оцінки подій, ставлень, людей. Слід констатувати: справжнє сприйняття, зокрема людини, зводиться до звичного “подобається” – “не подобається”.

Отже, ціннісне визначення за природою є суб’єктивно зумовленим та емоційно забарвленим. Людина бачить іншу людину не такою, якою вона є, а такою, якою вона є сама.

Психологи, зокрема, переконують, що перше враження про людину на 50% залежить від візуальних вражень, на 38 – від манери спілкування і тільки на 7% від того, що говорить, з урахуванням, звичайно, симпатій та антипатій.

Разом з тим, аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що ця проблема ще не дістала належного наукового розв’язання ні на рівні теоретичного осмислення педагогічних позицій щодо перспективних технологій професійної підготовки вчителя до розв’язання цієї складної й незайманої дослідниками проблеми. Звідси ще один парадокс, який помітив В. Шекспір: “Речі не бувають ні хороші, ні погані, а тільки в нашій оцінці”.

Висновки. Таким чином, актуальними завданнями сучасної педагогічної науки є:

– концептуальне визначення сучасних тенденцій еволюційного розвитку людства та України, роль сучасної педагогіки в адаптуванні людини до існування можливих у світі та Україні руйнівних наслідків;

– дослідити шляхи доцільного зіставлення та наукового порівняння ціннісної визначеності людей у процесі осягнення та формування соціальних, моральних, інтелектуальних і духовних цінностей, щоб здійснити перехід на якісно новий рівень еволюційного розвитку через усвідомлення кожною особистістю необхідності докорінної зміни поведінки у її відносинах з навколишнім середовищем та людиною;

– виявити педагогічні правила та педагогічні умови створення оптимальної моделі організації прийняття не стільки правильного, скільки ефективного рішення в процесі цілеспрямованого формування в людини ціннісної соціально значущої визначеності.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навчальний посібник / І.Д. Бех. – К. : Академвидав, 2009. – 248 с. – (Серія “Альма-матер”).
2. Дробноход М. Про реформування освітньої галузі України в контексті проблем і тенденцій розвитку глобалізованого світу / Дробноход Микола // Освіта і управління. – 2010. – Т. 13. – № 4.
3. Корсак К. Політика й освіта: розбіжності між гаслами та справами / К. Корсак // Науковий світ. – 2011. – № 11.
4. Русинка І.І. Психологія: навч. посіб. / І.І. Русинка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2011. – 407 с.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2013.

Сущенко Т.И. Сущность понятия “ценностная определенность личности” в современном социуме и педагогике

В статье выявлены основные тенденции и прогноз будущего образования и педагогики в формировании ценностной определенности человека в выборе им реального пути жизнедеятельности.

Ключевые слова: *ценностная определенность, формирование, социальные, моральные, интеллектуальные, духовные ценности.*

Sushchenko T. The essence of the concept of “value of certain individuals” in modern society and pedagogy

Identified the main trends and forecast the future of education and pedagogy in the formation of values in the choice of a specific person for the real way of life.

Key words: *value determination, formation, social, moral, intellectual and spiritual value.*